

Nyhetsvärdering och vetenskapsjournalistik /

Hvitfelt, Håkan,

bP 505/97

National Library
of Sweden

bP
505

M E D D E L A N D E

Nr 97

September 1982

NYHETSVÄRDERING OCH
VETENSKAPSJOURNALISTIK

HÅKAN HVITFELT

STOCKHOLM 1982

BEREDSKAPSNÄMNDEN FÖR PSYKOLOGISKT FÖRSVAR

MEDDELANDE

September 1983

Nr 87

NYHETSÄRDERING OCH
VETENSKAPSJOURNALISTIK

ÅRSRAPPORT

BEREDNINGEN FÖR HÖRSTYCKNINGEN I NORRBY

I N N E H Å L L

	Sida
BEREDSKAPSNÄMNDENS FÖRORD	
1. INLEDNING	3
2. ARBETSPROCESSEN OCH SLUTRESULTATET	3
3. DEN JOURNALISTISKA ARBETSPROCESSEN	4
4. JOURNALISTEN I ARBETSPROCESSEN	7
5. ARBETSPROCESSEN OCH VETENSKAPS- JOURNALISTIKEN	9
6. SLUTRESULTATET	12
7. VAD ÄR VETENSKAP I MASSMEDIERNA?	15
8. FÖRSLAG TILL FORSKNING	16
9. SLUTORD	18
10. LITTERATUR	19
11. BEREDSKAPSNÄMNDENS SENASTE MEDDELANDEN	21

2.

BEREDSKAPSNÄMNDENS FÖRORD

Nyhetsförmedling spelar i krig en väsentlig roll för vårt psykologiska försvar. Att få veta vad som händer och sker skänker trygghet i en otrygg värld och förhindrar ryktes-spridning och panik. Studiet av olika aspekter på nyhetsförmedling har därför kommit att bli en betydelsefull uppgift för forskningen vid Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar (BN).

Nämndens forskning om nyhetsförmedling omfattar bl a gate-keeperstudier, innehållsanalys, nyhetsspridning och nyhetsförmedling i krissituationer. Någon egentlig forskning rörande nyhetsvärdering har däremot knappast förekommit. Det är därför med glädje som vi med detta meddelande presenterar några aspekter på nyhetsvärdering som forskningsområde. Vi hoppas att detta skall inleda en ökad forskning från nämndens sida på detta viktiga område.

Författaren, Håkan Hvitfelt, är fil dr i sociologi och universitetslektor vid Journalisthögskolan i Göteborg. Denna uppsats är en lätt bearbetning av författarens inledning till arbetsgruppen "Nyhetsvärdering och gatekeeping" vid det symposium kring vetenskapsjournalistik som Föreningen Svenska Masskommunikationsforskare (FSMK) höll i Frostavallen den 21-23 april i år.

Beredskapsnämnden har ansett det önskvärt att publicera uppsatsen i sin dokumentationsserie MEDDELANDEN. För innehållet i uppsatsen svarar författaren ensam.

Stockholm i augusti 1982

Kurt Törnqvist

BEREDSKAPSNÄMNDEN FÖR PSYKOLOGISKT FÖRSVAR

NYHETSVÄRDERING OCH VETENSKAPSJOURNALISTIK

1. Inledning

Jag ska i denna korta uppsats försöka ge en allmän översikt över faktorer som påverkar det nyhetsutbud vi möter i press, radio och tv. Alla händelser som blir nyheter i massmedierna genomgår beslutsprocesser som resulterar i att vissa typer av händelser får stort utrymme, andra typer av händelser får ringa utrymme, samtidigt som mycket av det som sker aldrig presenteras på nyhetsplats. Beslutsprocesserna påverkas av olika faktorer hos händelsen själv, hos nyhetsföretaget, hos samhället o s v, men vi vet tyvärr förhållandevis lite om dessa beslutsprocesser.

Det vi vet och tror om massmediernas nyhetsvärdering vad gäller händelser i allmänhet har naturligtvis också relevans för förekomsten av journalistik som rör vetenskapligt arbete. Detta gäller vare sig denna förekommer i det ordinarie nyhetsflödet eller på kultursidor och speciella vetenskapsidor.

Jag håller i denna uppsats presentationen ganska allmän och bred, samtidigt som jag hoppas att kunna peka ut några relevanta faktorer vad gäller massmediernas nyhetsvärdering och ge läsaren underlag för egna idéer. Jag kommer inledningsvis att något beröra faktorer som inverkar på nyhetsvärdering i allmänhet för att därefter allt mer tillämpa denna diskussion på vetenskapsjournalistik. Uppsatsen avslutas med några förslag till områden där masskommunikationsforskningen kan bidra till belysningen av vetenskapsjournalistikens problem ur nyhetsvärderingssynpunkt.

2. Arbetsprocessen och slutresultatet

Problemet med vilka händelser som blir nyheter och vilka egenskaper hos dessa händelser som gör dem till stora nyheter kan analyseras ur många olika aspekter. Nyhetsprocessen, d v s det som sker från det att en händelse utspelas

tills det att den publiceras som nyhet i massmedierna, påverkas naturligtvis av en mängd olika faktorer. Dessa faktorer varierar mellan samhällen, olika medier, olika mediepubliker, olika slag av händelser och de människor, med varierande bakgrund, som deltar i de beslut som utgör nyhetsprocessen.

En enkel formel för hur nyhetsprocessen fungerar med avseende på urval av händelser och urval av aspekter på dessa finns inte. Inte heller har någon på ett godtagbart sätt kunnat konstruera en någorlunda fungerande definition på begreppet nyhet, även om många känt sig kallade. Det som möjligen kan sägas är att en nyhet är resultatet av de beslut som fattas under nyhetsprocessen och presenteras som nyhet i press, radio och tv. Tyvärr är detta konstaterande knappast fruktbart. Det går dock att peka på faktorer som påverkar det urval av händelser som blir nyheter, liksom det går att urskilja gemensamma egenskaper hos händelser som frekvent förekommer i nyhetsrapporteringen eller blir stora nyheter.

Den forskning och det teoretiserande som ägnats åt att bestämma vad en nyhet är och hur beslutsprocesserna fungerar, d v s nyhetsvärderingen, kan grovt delas upp i två problemområden. För det första är det problem som har att göra med den journalistiska arbetsprocessen och för det andra är det problem som har att göra med slutresultatet av denna arbetsprocess. I det senare fallet gäller det ytterst frågan om vad en nyhet är, d v s frågan om vilka egenskaper hos en händelse som påverkar sannolikheten för att den passerar genom beslutsprocesserna och presenteras i nyhetsmedierna.

3. Den journalistiska arbetsprocessen

Nyhetsvärderingsproblemet i arbetsprocessen har framför allt studerats mot bakgrund av begreppet "gate-keeper". Intresset har kopplats till den enskilde individen och dennes förmodade relativt stora personliga inflytande över nyhetsurvalet.

Till grund för detta ligger antaganden om att journalistens sociala bakgrund, hans världsbild, hans värderingar och hans personliga syn på journalistiskt arbete har en avgörande betydelse vad gäller hur han värderar en händelse och hur han väljer ut vad som ska eller inte ska tas med i denna händelse. De undersökningar som gjorts pekar dock på att individuella faktorer hos den som bedömer nyheter inte har den betydelse man antagit. Således kan man dra slutsatsen att andra faktorer än nyhetsbedömarens person har större betydelse för nyhetsurvalet.

Faktorer som förefaller mig viktiga i detta sammanhang, men som inte undersökts i samma utsträckning som den enskilde nyhetsbedömaren, "gate-keepern", vad gäller urval av nyheter är framför allt nyhetskällorna, nyhetsföretaget och dess speciella publik, ekonomiska faktorer och samhällssystemet.

Nyhetskällorna är kanske den allra viktigaste komponenten i hela nyhetsprocessen. Det finns skäl att anta att tillgången till nyhetskällor, och då framför allt människor som kan berätta, styr övriga moment i nyhetsprocessen. Trovärdiga och lättillgängliga källor är i själva verket en förutsättning för journalistiskt arbete. Journalisten själv är sällan själva källan till rapporteringen av en händelse. Tyvärr har vi inte särskilt mycket systematiska kunskaper om dessa källor, olika typer av källors relativa betydelse för nyhetsvärderingen och i vilken utsträckning den faktiska tillgången på källor styr det slutgiltiga nyhetsurvalet.

Nyhetsföretaget och dess nyhetspolicy är självfallet en viktig faktor. Men kanske lika viktigt och ofta förbiset är mediet och dess egenskaper. Vissa händelser och framför allt vissa aspekter hos händelser lämpar sig bäst för tryckta medier medan andra händelser och andra aspekter hos händelser lämpar sig bättre för radio eller tv. Dessutom förefaller mediets periodicitet att påverka vilka slags händelser som presenteras och naturligtvis hur dessa händelser presenteras.

Nyheterernas publik och de enskilda mediernas målgrupper inverkar sannolikt mest på nyhetsurvalet och nyhetsutformningen i samhällen med kommersiella mediesystem, även om en förutsättning för en fungerande och informativ nyhetsförmedling alltid är att nyheterna anpassas till sin publik. Publikens intresse, förkunskaper och uppfattning om nyheterernas relevans är således viktiga, om än inte alltid avgörande faktorer. De kanske mest intressanta frågeställningarna här är i vilken utsträckning nyhetsurvalet anpassas till publiken och i vilken utsträckning nyhetsurvalet bör anpassas till publiken.

De ekonomiska faktorerna bestämmer ramarna för nyhetsvärderingen. Vad gäller nyhetsurvalet är det uppenbart att i ett kapitalistiskt samhälle bör nyheter betraktas som varor som säljs på en marknad. Nyhetsbyråer säljer nyheter till tidningsföretag som säljer tidningar. Lönsamhetsberäkning görs, medvetet eller omedvetet, fortlöpande i nyhetsprocessen. Dessutom kan alla händelser och alla aspekter på händelser, som i och för sig kan ha ett nyhetsvärde, av kostnadsskäl självfallet inte täckas av ett enskilt nyhetsföretag och knappast inte heller av ett samhälles totala nyhetssystem.

Ekonomiska prioriteringar görs i princip på två plan. För det första bedöms vilka utgifter som är förknippade med nyhetsbevakning av en händelse eller ett händelseförlopp och för det andra bedöms hur denna bevakning säljer. Frågan är dock hur stor betydelsen är av ekonomiska bedömningar i de beslutsprocesser som styr urvalet av nyheter och hur dessa ekonomiska överväganden styr nyhetsförmedlingen mot vissa sektorer i samhället, händelser och händelseförlopp och bort från andra.

En avgörande betydelse för hur nyhetsförmedlingen fungerar i ett samhälle har slutligen detta samhälles ekonomiska, politiska och ideologiska struktur. Samhällssystemet bestämmer medieideologin och därmed också den mediestruktur som finns. Att samhället därmed påverkar nyhetsprocessen och nyhetsurvalet är

självklart. En jämförelse mellan sovjetiska och amerikanska massmedier illustrerar klart detta.

4. Journalisten i arbetsprocessen

Låt oss återvända något till den enskilde journalisten. Förutom de faktorer som hittills nämnts finns självfallet andra som inverkar på hans journalistiska arbete även om dessa inte har en avgörande betydelse för det totala nyhetsurvalet.

Journalistens arbete påverkas naturligtvis av den grundsyn och den arbetsmiljö som finns på hans redaktion. Vidare arbetar han inom den journalistiska tradition som finns inom alla medier och varierar mellan olika samhällen. Han har i sin utbildning och genom sina yrkeserfarenheter lärt sig att betrakta vissa händelser som större nyheter än andra, utan att alla gånger reflektera över varför dessa händelser är större nyheter. Parallellt med detta har han lärt sig att vinkla händelser på ett visst sätt, d v s välja ut aspekter på en händelse som han uppfattar som intressanta för sin publik och sedan presentera händelser efter en ganska formell mall. Den process som innebär att journalisten lär sig denna grundsyn och detta arbetssätt kan ses som att han tillägnar sig den grad av professionalisering som finns inom journalistyrket. Detta i sin tur kan vara en orsak till att hans personliga världsbild och värderingar endast i tämligen ringa utsträckning påverkar hans journalistiska arbete. De avgöranden journalisten gör vid olika arbetsmoment bestäms i stället av det professionella synsätt som är gemensamt för de flesta journalister inom samma journalistiska tradition.

Detta i sin tur ger upphov till frågan om vad journalistisk nyhetsvärdering är. Problemet här är således vilka principer för nyhetsbedömning som finns och då främst inom den svenska journalistiska traditionen. De nyhetsbedömningsprinciper som förekommer i den journalistiska arbetsprocessen finns inte sammanställda och knappast inte heller klart uttalade. Man kan naturligtvis här invända att de kan avläsas i yrkesorganisationernas regler och rekommendationer för journalistiskt

arbete och i de uppfattningar som finns i samhället om nyhetsförmedlingens funktioner. Klart är dock att det här rör sig om principer som endast delvis återspeglas i den svenska nyhetsförmedlingen.

Kvar står således frågan om vilka principer som finns inom olika medier för bedömning och urval av nyheter. Det är uppenbart att en central, men inte alltid dominerande princip är en relativt diffus uppfattning om att en händelse ska vara viktig eller relevant för att presenteras som nyhet. Men problemet är att bestämma vilka händelser som är viktiga eller relevanta och kanske i ännu högre grad vilka aspekter hos ett händelseförlopp som är väsentliga. Dessutom styrs den journalistiska nyhetsbedömningen även av andra principer av vilka vissa uppenbarligen står i direkt motsättning till principen om vikt eller relevans. En analys av journalistiska principer för nyhetsvärdering är därmed en mycket central uppgift för forskningen. Forskningsprojekt inom detta område bör kunna ge ökade kunskaper om vilka principer som finns för bedömning av nyheter och därmed om hur dessa principer påverkar urvalet och behandlingen av vetenskap i massmedierna.

Ett ytterligare problem, som är intressant i detta sammanhang, är att utröna vilka som är aktörerna i nyhetsprocessen när det gäller bedömning och urval av nyheter. Det har antagits att det bl a är telegramredaktörer, redaktionsledande personal, redigerare och naturligtvis även skrivande journalister. Det vi däremot inte vet något om är den relativa betydelsen av olika typer av aktörer och vi vet således inte heller efter vilka principer de arbetar. Även detta tycks vara ett centralt område för den forskning som söker analysera nyhetsprocessen och därmed även ge kunskaper om förutsättningarna för vetenskapsjournalistik i massmedierna.

5. Arbetsprocessen och vetenskapsjournalistiken

De faktorer som inverkar på nyhetsvärderingen i den journalistiska arbetsprocessen inverkar också på den vetenskapsjournalistik som förekommer i massmedierna.

Jag har konstaterat att samhällssystemet påverkar massmedieideologin och massmediestrukturen. Samhällssystemet bestämmer i hög grad massmediernas ekonomiska villkor och även nyhetsföretagets och dess produkters relationer till sin publik. Tillgången till källor skapar förutsättningarna för det journalistiska arbetet och nyhetsprocessen. Dessa faktorer skapar, prioriterar och formar tillsammans med journalistens professionella rutiner, det flöde av nyheter som presenteras i massmedierna och bestämmer därmed också vetenskapsjournalistikens innehåll och utformning.

Samhällssystemet inverkar också på de samhälleliga resurser som satsas på vetenskap, vilken slags vetenskap som prioriteras och på de allmänna attityder till vetenskap som finns. Samhällssystemet kommer därmed att ha en dubbel funktion. För det första påverkar det förutsättningarna för vetenskapligt arbete och prioriterar mellan olika typer av vetenskap. För det andra bestämmer samhället medieideologin och påverkar därigenom de principer för nyhetsvärdering som finns och således även de principer som finns för urval och behandling av det vetenskapliga arbetet och dess produkter.

Ekonomiska faktorer bestämmer de redaktionella förutsättningarna för vetenskapsjournalistik. En intressant fråga i detta sammanhang är vilka ekonomiska resurser som satsas på vetenskapsjournalistik i förhållande till andra journalistiska områden. Eftersom god vetenskapsjournalistik förutsätter mycket kunniga och välutbildade och ofta specialiserade journalister samt ofta är tidsödande, har vetenskapsjournalistiken på de flesta nyhetsföretag endast begränsade resurser. Detta i sig medför naturligtvis ett ganska begränsat utrymme i medierna och kan också göra vetenskapsjournalistiken föga konkurrenskraftig när det gäller att konkurrera om utrymme och attraktiv plats i medierna med andra områden som ges större redaktionella resurser.

Kombineras detta med det ovan påpekade faktumet att nyheter är en vara som säljs på en marknad där hård konkurrens råder, innebär detta att vetenskapsjournalistikens möjligheter minskar ytterligare. Problemet bottnar här i, förutsatt att det kommersiella grundperspektivet på nyhetsförmedlingen accepteras, vilken publik nyhetsföretaget har. Naturligtvis förutsätter all framgångsrik nyhetsförmedling en intresserad publik, men publikens intresse förutsätter språkliga och ämnesmässiga förkunskaper utan vilka nyheten i fråga blir helt meningslös. Detta innebär att ett nyhetsföretag som vänder sig till en högutbildad publik har helt andra förutsättningar än ett nyhetsföretag som vänder sig till en lågutbildad publik. Detta är i och för sig ett trivialt påstående.

En väsentlig poäng är dock att om ett nyhetsföretags publik, eller väsentliga delar av den, har de språkliga och ämnesmässiga förutsättningarna för att tillgodogöra sig vetenskapsjournalistik värd namnet är det också möjligt att vetenskapsjournalistiken inte bara fungerar informativt utan att den även blir kommersiellt gångbar. Detta innebär exempelvis att en god vetenskapsjournalistik i en dagstidning kan vara ett mycket bra och kanske till och med enda argumentet för en läsare att välja denna tidning. Detta i sin tur medför naturligtvis att ekonomiska och andra resurser satsas på vetenskapsjournalistiken och den kan därmed framgångsrikt konkurrera med annan journalistik om framträdande plats i tidningen. Sannolikt är dock detta ett undantagsfall. I normalfallet säljer man inte dagstidnings-exemplar eller annonsplats med omfattande och djuplodande vetenskapsjournalistik. Grundproblemet för vetenskapsjournalistiken är att den betraktas som svårbegriplig och har lågt läsvärde. Nyhetsföretaget satsar därmed endast begränsade resurser på bevakningen av vetenskap. Det är också tveksamt om masskommunikationsforskningen kan hjälpa upp denna situation med undantag möjligen för forskning kring begriplighetsproblem.

Av faktorer som påverkar nyhetsvärderingen kvarstår källorna och journalisterna. I relationerna dem emellan uppstår intressanta problem med relevans för vilken vetenskap som passerar genom nyhetsprocessen och hur vetenskapliga nyheter kan konkurrera med andra slag av nyheter. I teorin kan man påstå att tillgången på tillförlitliga källor inom det vetenskapliga området bör vara bättre än inom de flesta andra områden. Forskningsrapporterna är många och i de allra flesta fall offentliga och forskarna har ofta pedagogisk vana och bör kunna förklara sin forskning. Samtidigt kan man dock utan att överdriva påstå att i verkligheten är journalisternas kontakter med sina källor inom det vetenskapliga området mer komplicerade än inom de flesta andra områden.

Forskningsrapporterna måste ofta förklaras för journalisterna och mellan journalister och forskare råder för närvarande en utbredd och ömsesidig misstro i Sverige. Många forskare vill helt enkelt inte förekomma i massmedierna och inte heller ha sina forskningsresultat refererade i dessa. En av flera möjliga förklaringar till detta är att grundprinciperna för vetenskapligt arbete inte överensstämmer med de uppfattningar om journalistens uppgifter och principerna för nyhetsvärdering och vinkling av händelser som finns inom åtminstone den svenska journalistiska traditionen. Jag vill helt enkelt påstå att forskarens och journalistens professionella koder i princip är oförenliga, som de för närvarande är utformade.

I det journalistiska arbetet krävs snabbhet, en förmåga att förenkla en komplicerad verklighet och intressera sin publik genom att ur ett händelseförlopp välja ut aspekter som upplevs som relevanta. Journalisten förutsätts också, åtminstone i teorin, att kritiskt granska den verklighet som omger oss. I det vetenskapliga arbetet å andra sidan är noggrannhet en dygd, relevans och intresseresonemangen oftast endast inom vetenskapligt tillämpbara och olika vetenskapliga projekt och finansieringen av dessa kan vara ytterst kontroversiella. Resultatet av denna motsättning är forskare som anser

12.

sig misshandlade i massmedierna och anser journalister okunniga och skandalhungriga. Journalisterna å sin sida anser ofta forskarna obegripliga eller ointressanta, att de är oetiska och ställer sina kunskaper i makthavarnas tjänst eller ibland att mycket vetenskapligt arbete är helt meningslöst eller trivialt.

Detta förhållande, eller snarare missförhållande, inverkar med nödvändighet på nyhetsvärderingsprocessen till nackdel för vetenskapsjournalistiken liksom på möjligheterna för god vetenskapsjournalistik över huvud taget. Frågan är dock hur problemet ser ut mera exakt och vilka faktorer som ligger bakom. Det kan i och för sig vara en uppgift för masskommunikationsforskningen att utröna detta men lösningen på problemet ligger nog främst dels i en förändring av de professionella koderna för både forskare och journalister och dels i utbildning av båda grupperna.

6. Slutresultatet

Hur nyheter värderas, med avseende på slutresultatet av nyhetsprocessen, har som tidigare nämnts att göra med bestämningen av vad en nyhet är. Tidigt menade man att kravet på en nyhet är att den väcker känslor hos mottagaren och att den erbjuder möjligheter till någon slags identifikation.

Detta resonemang har senare utvecklats och flera forskare har försökt konstruera kriterier för vad nyheter är, så som dessa återspeglas i massmedierna. Man har här främst tagit fasta på egenskaper som är gemensamma för många av de händelser som presenteras på nyhetsplats i press, radio och tv och framför allt de händelser som får stort utrymme.

De olika typer av händelser eller händelseförlopp och därmed de egenskaper som är mest frekvent förekommande i nyhetsförmedlingen varierar naturligtvis, som tidigare sagts, mellan olika samhällen, mellan olika medier i samma samhälle och med avseende på vilken publik nyhetsföretaget vänder sig till. För Skandinaviens del har bland annat följande nyhetskriterier eller egenskaper framhållits:

- Förståelse. En händelse måste vara begriplig i relation till sin publik för att bli en nyhet eller också måste den vara möjlig att förenkla. Detta är i och för sig tämligen självklart, men har flera problematiska konsekvenser som inte ska diskuteras här. Att detta kriterium är ytterligt relevant och ofta ett hinder för nyheter om vetenskap har tidigare berörts.
- Identifikation. Publiken måste ha möjligheter att känna igen sig i nyheten eller på något sätt känna samhörighet med det nyheten handlar om, främst de människor som förekommer. Ett specialfall av detta är personifiering som egentligen är ett sätt att vinkla nyheter så att enskilda personer framhålls. Vidare har i detta sammanhang det kulturella och geografiska avståndet till händelsen en betydelse: ju kortare kulturellt och geografiskt avstånd desto större möjligheter till identifikation.
- Sensation. Detta är i och för sig ett mycket vagt kriterium, som bland annat innebär att ovanliga, oväntade händelser med kort tidsperspektiv får stort utrymme i massmedierna. För vetenskapsjournalistikens del bör sensationskriteriet således innebära att det snarast är udda, avvikande och spännande vetenskapliga resultat som dominerar vetenskapsjournalistiken.
- Tidsfaktorn. Nyheter heter inte nyheter för inte. Journalistik i dag handlar om här och nu och detta befrämjar knappast vetenskapsjournalistiken.

Till detta kommer naturligtvis det mycket diffusa kriteriet vikt eller relevans, som nämnts tidigare. Även om det är vanskligt att försöka att definiera vad begreppet innebär, verkar det handla om i vilken utsträckning en nyhet berör sin publik eller i vilken utsträckning den berör många människor. Sedan kan man naturligtvis diskutera vad det innebär att en nyhet berör sin publik eller berör många människor.

Det bör än en gång understrykas att de nyhetskriterier som presenterats, representerar egenskaper hos de händelser som blir nyheter i massmedierna eller mediernas inriktning på aspekter hos dessa händelser och att nyhetskriterierna utmärker den genomsnittliga nyhetsförmedlingen. Avvikelser finns naturligtvis mellan medier som vänder sig till publik med varierande förkunskaper. Egenskaper som vikt eller relevans och högre grad av komplexitet och abstraktion är sannolikt mer dominerande i medier som vänder sig till en högutbildad publik medan enkelhet och sensation kan vara mer framträdande i medier som vänder sig till en lågutbildad publik.

I vilket fall bör de nyhetskriterier som kan avläsas i det journalistiska slutresultatet betraktas som utmärkande för den genomsnittliga nyhetsförmedlingen. Vad gäller vetenskapsjournalistiken bör de ha en klart negativ inverkan. Vetenskapligt arbete utmärks sällan av hög grad begriplighet, erbjuder knappast särskilt stora identifikationsmöjligheter och de stora upptäckterna av det ovanliga och oväntade är sällsynta. Det vetenskapliga arbetet är en långsam process där resultatet gradvis växer fram under år av mödosamt arbete för anonyma forskare och överraskningarna, även om de förekommer, är få.

Personifieringen av händelser och händelseförlopp vid presentationen av nyheter, är en intressant journalistisk princip när den kopplas samman med värdering och presentation av vetenskapliga nyheter. Verkligheten består av serier av odramatiska händelser och kollektiva händelseförlopp som framskrider långsamt. Ekonomiska, politiska, sociala och teknologiska förklaringar till skeendet är vanligen abstrakta och ogripbara för de allra flesta. Nyhetsförmedlingen dramatiserar och förenklar verkligheten och framhåller enskilda människor och livsöden, d v s personifierar de kollektiva händelserna och händelseförloppen. Detta är i och för sig naturligt och nödvändigt

till en viss gräns, men ser vi till vetenskap blir det kanske mer problematiskt än inom de flesta andra områden. Anledningen till detta är enkel: i de flesta fall finns inget i vetenskapen att göra personliga vinklar på annat än forskaren själv.

Det är inte den vanliga anonyma människan som är huvudaktören i nyheterna, utan den kända eller den avvikande människan och de flesta forskare är varken kända eller avvikande. Detta får för vetenskapsjournalistikens del två konsekvenser. För det första medför svårigheterna med personvinklar att nyhetsvärdet minskar. För det andra gynnas vetenskapliga projekt som leds eller kan kopplas till kända forskare och känd forskning i det här sammanhanget blir man genom massmedierna, inte genom att vara uppskattad av kollegerna. Detta innebär att om en forskare en gång börjat förekomma i nyhetsförmedlingen kommer han också att ha större möjligheter att finnas där i fortsättningen. Det blir därmed inte själva forskningsresultaten som är det viktigaste för nyhetsvärderingen utan forskarens person. Tillspetsat kan man säga att med de nyhetskriterier som dominerar i dag kommer kända forskare att konkurrera ut viktiga forskningsresultat av hög kvalitet.

7. Vad är vetenskap i massmedierna?

Jag har tidigare i denna uppsats medvetet undvikit att besvara frågan om vad som är vetenskap i massmedierna, trots att det svar man ger på frågan påverkar inriktningen på diskussionerna kring vetenskapens möjligheter att passera genom nyhetsprocessen. Med en mycket vid definition av vetenskap, och då kan nästan det mesta som förekommer i nyhetsförmedlingen kallas vetenskap eller ha vetenskapliga aspekter, faller den distinktion jag gjort mellan vetenskapsjournalistik och annan journalistik. Gör man däremot en snäv definition av vetenskapsjournalistik i massmedierna kan man säga att vetenskapsjournalistiken är tämligen sällsynt i det ordinarie nyhetsutbudet, åtminstone i relation till de ekonomiska och andra resurser som satsas på vetenskap i det svenska samhället, men det som sagts i denna uppsats stämmer.

Jag har således förutsatt en tämligen snäv definition på vetenskap och menar exempelvis att läkarspalter, utrikespolitik, doping och träningsmetoder inom idrotten och det mesta som förekommer på ekonomi eller handelssidorna i dagspressen inte bör betraktas som vetenskap. Mot detta kan man naturligtvis göra olika invändningar, men är det mesta vetenskap så blir det meningslöst att diskutera om vetenskapsjournalistik har andra egenskaper än journalistik i allmänhet.

Vad är då vetenskapsjournalistik? Svaret på denna fråga är naturligtvis i stort sett lika komplicerat som svaret på frågan om vad vetenskap är. Kanske är det i själva verket lika meningslöst att försöka besvara båda frågorna genom en någorlunda exakt definition, därför att det ligger i det vetenskapliga arbetets väsen att hela tiden ompröva tidigare metoder och resultat och söka nya vägar till förståelse av den verklighet som omger oss.

Ändå förefaller de mig rimligt att betrakta vetenskapsjournalistiken som den journalistik som presenterar och kritiskt granskar det vetenskapliga arbete som utförs av utbildade forskare vid någorlunda etablerade vetenskapliga institutioner i samhället. Denna definition är ytterst svävande och kan diskuteras, men jag tror att den någorlunda väl täcker det behov vi har av att veta vad vi talar om.

8. Förslag till forskning

Jag har tidigare i uppsatsen givit några förslag till områden där masskommunikationsforskningen kan belysa problem kring vetenskapsjournalistik och nyhetsvärdering. Jag ska här komplettera med några ytterligare förslag, som bör betraktas som exempel på forskningsområden:

- Vilken slags vetenskap förekommer i dag i massmedierna och vilka skillnader finns mellan olika medier? Svaret på denna fråga, som erhålls genom innehållsanalyser, kommer också att belysa de kriterier som finns för bedömning av vetenskapliga nyheter.

- Hur presenteras vetenskapligt arbete i massmedierna och vilka skillnader finns mellan olika medier och olika nyhetsföretag? Här bör de journalistiska vinklingarna och deras betydelse för värdering av vetenskapliga nyheter kunna belysas.
- Med vilka nyhetsvärderingskriterier arbetar journalisten i nyhetsprocessen, vilka av dessa kriterier är tillämpliga på vetenskapsjournalistik och finns det speciella kriterier för vetenskapsjournalistik? Här bör en kombination av innehållsanalyser och intervjuer med journalister kunna användas.
- Vem skriver vetenskapliga artiklar och vad betyder skribenten för urvalet av vetenskap och för att artikeln ska publiceras? Innehållsanalyser och studier av redaktionella arbetsprocesser bör kunna besvara detta.
- Vilka vetenskapsmän förekommer i massmedierna? Är det personer som blivit kända genom massmedierna, är det den genomsnittlige vetenskapsmannen eller är det de som av de vetenskapliga kollegerna betraktas som experterna inom området? Här bör en kombination av innehållsanalys och intervjuer kunna användas.
- Vad betyder den ömsesidiga misstron mellan forskare och journalister för vetenskapsjournalistik i allmänhet och för värderingen av vetenskapliga nyheter? Intervjuundersökningar kan belysa detta.
- I några få fall förekommer vetenskapliga informatörer som ett slags mellanhänder mellan forskning och forskare å ena sidan och massmedierna å den andra. Innebär det att bearbetad vetenskapsinformation lättare passerar nyhetsprocessens spärrar än information som kommer direkt från forskningsrapporter och forskare? Genom att studera de fall där detta förekommer och genom att göra experiment kan sannolikt denna fråga belysas.

9. Slutord

Detta var några aspekter på nyhetsvärdering och vetenskapsjournalistik och på masskommunikationsforskningens möjligheter att belysa problemen och därmed bidra till en bättre vetenskapsjournalistik i massmedierna.

Jag har naturligtvis på intet sätt försökt vara uttömmande eller ens särskilt djuplodande. Detta skulle naturligtvis kräva en betydligt längre framställning än vad som är på sin plats i detta sammanhang. Jag hoppas dock på att uppsatsen kan ge upphov till en del idéer och invändningar. De senare tar jag tacksamt emot.

LITTERATUR

Denna uppsats bygger främst på följande litteratur:

- Galtung, Johan och
Holboe-Ruge, Marie: The Structure of Foreign News,
Journal of Peace Research 1968.
- Gans, Herbert: Deciding What's News, New York 1980.
- Gieber, Walter: Across the Desk. A Study of 16
Telegraph Editors. Journalism
Quarterly 1960.
- Gieber, Walter How the "Gate-keepers"
View Local Civil
Liberties News, Journalism Quarterly
1960.
- Prakke, Henk: Kommunikation und Gesellschaft, 1969.
- Schlesinger, Philip: Putting "Reality" Together,
London 1978.
- Schramm, Wilbur: The Gate-Keeper, i Schramm (ed.):
Mass Communications, Urbana 1960.
- Tuchman, Gaye: Making News, New York 1978.
- Tunstall, Jeremy: Journalists at Work, London 1971.
- Östgård, Einar: Factors Influencing
the Flow of the News, Journal of
Peace Research 1968.
- Östgård, Einar: Nyhetsvärdering, Stockholm 1968.

LITERATUR

Denne opgave bygger på et af følgende litteratur:

Calder, John, The Structure of Foreign News, London 1969.

Holboe-Petersen, Journal of Peace Research, 1968, nr. 1.

Gans, Herbert: Decoding What's News, New York 1960.

Gieber, Walter: Behind the Desk: A Study of the Newspaper Editor's Journalism, Quarterly 1960.

Glaser, Walter: New Local Civil Liberties News, Journalism Quarterly 1960.

Prætor, Rask: Kommunikation und Gesellschaft, 1969.

Schlesinger, Philip: Printed "Reality" Today, London 1978.

Schramm, Wilbur: The Gate-keeper, I Schramm (ed.): Mass Communications, Urbana 1960.

Tuchman, Gaye: Making News, New York 1976.

Tunstall, Jeremy: Journalists at Work, London 1971.

Gustaf, Einar: Factors Influencing the Flow of the News, Journal of Peace Research 1968.

Gustaf, Einar: Hybrerstruktur, Stockholm 1968.

KUNGL. BIBL.
1982-09-07
STOCKHOLM

BEREDSKAPSNÄMNDENS SENASTE MEDDELANDEN

- Fang, Irving E
övers. Törnqvist, Kurt
och Staaf, Ingemar
- Törnqvist, Kurt
Staaf, Ingemar
- Noelle-Neuman, Elisabeth
övers. Törnqvist, Kurt
och Eriksson, Tove
- Shaw, Eugene F
övers. Törnqvist, Kurt
och Staaf, Ingemar
- Staaf, Ingemar
- Elliot, William R och
Schenk-Hamlin, William J
övers. Törnqvist, Kurt
och Staaf, Ingemar
- Bryen, Shoshana
övers. Törnqvist, Kurt
och Staaf, Ingemar
- Törnqvist, Kurt
- Milburn, Michael A
övers. Törnqvist, Kurt
och Staaf, Ingemar
- Mulder, Ronald
övers. Törnqvist, Kurt
och Skoglund, Jan
- Paletz, David L m fl
övers. Törnqvist, Kurt
och Skoglund, Jan
- Skoglund, Jan
- McCombs, Maxwell E m fl
övers. Törnqvist, Kurt
och Skoglund, Jan
- Landahl, Per-Axel
- Svensson, Jan
- 82 Psykologisk krigföring mellan
Kina och Taiwan
September 1979 (19 s). Pris 10 kr
- 83 Pressen och snöstormen
November 1979 (51 s). Pris 15 kr
- 84 Den allmänna opinionen omvärderad
Januari 1980 (21 s). Pris 12 kr
- 85 Dagordningsfunktionen och mass-
kommunikationsteori
Mars 1980 (19 s). Pris 12 kr
- 86 Propaganda - Information - Massmedier
Mars 1980 (19 s). Pris 12 kr
- 87 Film, politik och press: Effekten
av filmen "Alla presidentens män"
Juli 1980 (19 s). Pris 12 kr
- 88 Amerikanarna och Vietnamkriget
Augusti 1980 (11 s). Pris 10 kr
- 89 Women and Defence in Sweden
September 1980 (20 s). Pris 12 kr
- 90 Effekter av massmediekampanjer
Januari 1981 (17 s). Pris 15 kr
- 91 Trovärdighet hos massmedier
Maj 1981 (11 s). Pris 8 kr
- 92 Opinionsundersökningar i
massmedier
Augusti 1981 (29 s). Pris 15 kr
- 93 Systematisk förteckning över böcker
i beredskapsnämndens bibliotek
September 1981 (67 s). Pris 20 kr
- 94 Precisionsjournalistik
Oktober 1981 (23 s). Pris 15 kr
- 95 Beredskapsnämnden och ubåten
Mars 1982 (25 s). Pris 15 kr
- 96 Forskningsinformation och
begriplighet
Augusti 1982 (19 s). Pris 15 kr

